

Nowa legenda miasta

Tekst towarzyszący wystawie w Muzeum Sztuki:

Koncepcja wystawy ma trzy punkty wyjścia czy też wymiary, zazębiające się i kontrastujące ze sobą. Pierwszy to montaż, rozumiany szeroko jako jedna z najważniejszych praktyk awangardy – praktyka kombinowania, kompilowania, zestawiania, która obejmuje tak kubistyczne kolaże, jak montaż konstruktywistyczne, prace surrealistów czy eksperymenty fotograficzne i filmowe.

Praktyka ta zostaje osadzona w kontekście koncepcji i fascynacji estetycznych oraz twórczości Debory Vogel (1900-1942) – dziś na nowo odkrywanej awangardowej pisarki, krytyczki i teoretyczki sztuki; oraz jej związków z praktykami awangardowymi okresu międzywojennego, przede wszystkim w Polsce, m.in. z twórczością artystów z lwowskiej grupy „artés”, Grupy Krakowskiej, oraz twórców indywidualnych, m.in. Leona Chwistka i Władysława Strzemińskiego. Zaprzyjaźniona z Brunonem Schulzem i Witkacym, Debora Vogel była nie tylko niestrudzoną propagatorką nowych koncepcji sztuki, cenioną przez artystów autorką teorii montażu i fotomontażu, ale także autorką radykalnych prób przełożenia doświadczenia wizualnych praktyk awangardy na język literatury, czynionych po polsku i w języku jidysz.

Trzeci wymiar to nowoczesne miasto, jego heterogeniczne przestrzenie i ich ikonosfera – rozumiane jako pole i doświadczenie generujące modernistyczną refleksję nad percepcją i powiązaną z nimi praktykę montażu, a także scena, na której rozgrywają się spektakle, napięcia i konflikty nowoczesności, śledzone, wydobywane i punktowane przez Vogel i bliskich jej artystów.

Paradoksalnym, bo poniekąd peryferyjnym centrum wystawy jest Lwów, w którym mieszkała Vogel, ośrodek jej „prywatnej geografii”. To tu stworzyła najważniejsze prace, to tu sprawowała ona, jak mówiono, matronat nad „artéssem”, w kręgu którego zrodziło się jedno z bardziej oryginalnych zjawisk we lwowskiej sztuce tego czasu – fotokolaż i fotomontaż; to stąd wyruszała na wyprawy do metropolii nowoczesności. Tu została zamordowana w czasie akcji likwidacyjnej getta lwowskiego w sierpniu 1942 roku.

Lwów na wystawie to miejsce generujące wizerunki przetwarzane w praktykach Vogel i „artésu”, a zarazem miejsce wcielania i performowania teorii estetycznych. Staje się on swoistą trzecią przestrzenią, gdzie krytycznemu de- i remontażowi poddawane są podstawowe kategorie organizujące pole sztuki i filozofii, negocjowane są tożsamości i przekraczane dychotomie – estetyczne, etniczne, płciowe. Miejsce, gdzie wizerunki, klisze, wzorce zachowań i percepcji zderzają się ze sobą, a z tego zderzenia wyłania się możliwość ich nowej rekonfiguracji. Taka jest też twórczość i myśl samej Vogel, poruszającej się w przestrzeni liminalnej, między różnymi językami, kulturami, grupami i miejscami.

Jednak zainteresowania Vogel prowadziły ją daleko poza Galicję. Choć dla pisarki to Nowy Jork był „esencją wszystkich miast”, bez wątpienia punktem ciężkości tej mapy podróży realnych i intelektualnych jest Paryż. Poczynając od okien sklepowych i manekinów Pierre’a Imansa, które zawładnęły wyobraźnią Vogel i lwowskich artystów malarzy, po Fernanda Légera i jego Académie Moderne, do której spora grupa lwowskich artystów udała się po nauki w drugiej połowie lat 20-tych. Właśnie grupa „artés” na początku lat 30-tych przeniosła na lwowski grunt wizualny wachlarz paryskich pomysłów od pochlaniającego lokalne motywy prymitywizmu po kubizujący

koloryzm i oryginalną odmianę nadrealizmu. Jeden z członków grupy, Henryk Streng (Marek Włodarski) zostaje ilustratorem tekstów Debory Vogel (Tog-figurn, 1930, Akacje blien, 1935, Akacje kwitną, 1936). Inne ważne miasta w biografii autorki to Berlin czy Sztokholm, gdzie mieszkała jej rodzina. Łódź to dla niej miasto konstruktywizmu i Strzemińskiego. Nowy Jork – grupy eksperymentujących jidyszystów i ich magazynu „Inzich”.

Układ i forma wystawy odpowiadać będą ważniejszym wątkom twórczości i myśli teoretycznej Debory Vogel, przede wszystkim zasadzie, na której bazuje technika montażu – tak literackiego, jak i wizualnego. Innym punktem odniesienia będzie koncepcja „ciągłej przemiany form” w sztuce i w zdarzeniach życiowych. W ten sposób układ wystawy będzie łączył ze sobą aspekty synchroniczny i diachroniczny biografii intelektualnej Vogel – odzwierciedli strukturę problemową jej refleksji estetycznej, ukazując zarazem stadia rozwoju jej myśli w bezpośrednim związku z założeniami programowymi i praktykami artystów tego czasu. Układ wystawy planowany jest jako kompozycja miejsc, scen i miast, z którymi związane były życie Debory Vogel i jej rozwój twórczy. Oferować będzie doświadczenie przemieszczenia się w przestrzeni miejskiej, dowodząc zarazem aktualnego wymiaru refleksji teoretycznej Vogel.

Wystawa ukaże spektrum zjawisk artystycznych z drugiej połowy lat 20. i lat 30., od przykładów sztuki abstrakcyjnej inspirowanych légerowską wersją konstruktywizmu, przez zakorzeniony w estetyce ulicy surrealizm, po eksperymenty malarskie wychodzące w stronę realizmu społecznego. Prace te zostaną zestawione z fotografiami dokumentalnymi i artefaktami – reprezentacjami (i śladami) świata lwowskiej komercji i rodzącego się konsumeryzmu. Warstwę wizualną dopełni warstwa dźwiękowa, próba rekonstrukcji awangardowej fonosfery. Do ekspozycji włączone będą nagrania wybitnego kompozytora lwowskiego Józefa Kofflera, wczesnego dodekafonisty z Akademii Muzycznej we Lwowie, muzykę atonalną będzie wizualizować „Kompozycja muzyczna” Leopolda Lewickiego; te eksperymenty z kolei zestawione zostaną z fragmentami ówczesnej muzyki popularnej, piosenki ulicznej i jazzu, które fascynowały i przenikały twórczość reprezentowanych na wystawie artystów. Całość ma w założeniu stworzyć efekt zwielokrotnionego montażu – map, estetyk, miejsc, wizerunków i dźwięków.

Artyści/Artystki:

Alfred Aberdam, Sasza Blonder, Janusz Maria Brzeski, Leon Chwistek, Eugène Deslaw, Otto Hahn, Jerzy Janisch, Maria Jarema, Katarzyna Kobro, William Klein, Józef Koffler, Aleksander Krzywobłocki, Fernand Léger, Leopold Lewicki, Ludwik Lille, Stanisław Osostowicz, Andrzej Pronaszko, Margit Reich-Sielska, Aleksander Riemer, Walter Ruttmann, Roman Sielski, Henryk Streng [Marek Włodarski], Władysław Strzemiński, Stanisław Teisseyre, Ludwik Tyrowicz, Eugeniusz Waniek, Tadeusz Wojciechowski, Mieczysław A. Wysocki

Koordinacja: Martyna Dec

Architektura wystawy: Piotr Bujas, Małgorzata Burkot (BADR)